L-USURPAZZJONI TAL-GRIEGI ORTODOSSI

NHAR ĦADD IL-PALM 1757

Noel Muscat OFM

Il-kwestjoni tal-Postijiet Qaddisa, li baqgħet qatt ma ssolviet għal kollox, hi waħda taħraq u kkumplikata. L-għarfien tal-ġrajjiet storiċi li wasslu biex fis-sena 1860 l-imperu Ottoman Tork jimponi fuq il-Knejjes Insara ta' l-Art Imqaddsa li «Status Quo», applikabbli għall-qagħda tat-tliet komunitajiet Griega Orotodossa, Latina Kattolika, u Armena Ortodossa fl-1757, għadu sallum liġi li torbot lil dawn il-komunitajiet Insara li huma proprjetarji u li juffiċjaw il-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu f'Ġerusalemm, il-Bażilika tan-Natività f'Betleħem, u

l-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat.
Fl-artiklu dwar ir-rewwixta li qamet kontra l-Franġiskani f'Ġerusalemm fl-1746, rajna kif il-Griegi Ortodossi kienu strumentali biex ikebbsu l-mibegħda tal-Musulmani Torok kontra l-Franġiskani.
Il-problemi bejn il-Griegi Ortodossi u l-Franġiskani, rappreżentanti tal-Knisja Kattolika fil-Palestina, mhux biss ma naqsux, imma laħqu livelli allarmanti ta' tensjoni fis-sena 1757, li timmarka paġna ta' mistħija fir-relazzjonijiet bejn il-Knejjes Insara u turi l-korruzzjoni sfaċċata ta' l-Imperu Ottoman li kien jaħkem il-Palestina. Mhux biss, imma din il-qagħda inġusta baqgħet qatt ma ssolviet minn ebda gvern li ħakem fl-Art Imqaddsa, la mill-Ingliżi waqt il-Mandat Brittanniku (1917-1947), la mir-Renju Ħaxemita tal-Ġordanja li taħtu kienu jaqgħu Ġerusalemm il-qadima u Betleħem (1947-1967), la mill-Istat ta' Israel, li okkupa Ġerusalemm il-qadima u Betleħem fl-1967, u lanqas mill-Awtorità Palestinjana, li llum għandha ġurisdizzjoni politika fuq Betleħem.
L-informazzjoni storika li sejrin nagħtu fil-kumplament ta' l-artiklu tinsab fil-volum ta' GIROLAMO GOLUBOVICH OFM, Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano, Nuova Serie – Documenti, Tomo XIV, Collectanea Terrae Sanctae, opus posthumum R.P. Leonardi Lemmens ofm editum cura et studio P. Hieronymi Golubovich ofm, Collegio S. Bonaventura, Ad Claras Aquas, Quaracchi 1933, pp. 121-157. Cfr. LEONARD LEMMENS OFM, Acta S. Congregationis de Propaganda Fide pro Terra Sancta, Quaracchi 1921-22, tomus II, pp. 156-160.

Dħul għall-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat

Il-ġrajjiet ta' Ħadd il-Palm 1757 u l-effetti tagħhom

Fit-18 ta' Frar 1757, Patri Giuseppe da Bergamo, sagristan fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu, kien jinsab fuq il-korniċun tal-koppla kbira jew «Anástasis», li ddawwar l-Edikola tal-Qabar ta' Kristu, inaddaf xi kwadri, meta waqa' għal isfel u qasam il-qorriegħa ta' rasu ma' l-art u baqa' mejjet. Malli l-Griegi Orotodossi ntebħu x'ġara bdew jakkużaw lill-Franġiskani li

kienu qatlu lil Patri Giuseppe da Bergamo. Ġew il-pulizija Torok biex jagħmlu inkjesta u talbu l-ħlas ta' 3933 «pjastri» mill-Franġiskani.
Sadanittant il-Franġiskani kienu proprjetarji tal-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat, li minnu kien fadal il-kripta Kruċjata li fiha tinżel permezz ta' ħafna turġien fil-qiegħ tal-wied fejn hemm il-Qabar vojt tal-Verġni Marija. Fid-9 ta' Ottubru 1756 huma qalgħu l-permess li jsewwu s-saqaf permezz ta' «firman» minn Kostantinopli li qamilhom 29050 «pjastri».
Il-pretensjonijiet tal-Griegi Ortodossi fuq il-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu u l-Bażilika ta' Betleħem, u fuq il-Qabar tal-Madonna, komplew dejjem jikbru, sa ma laħqu l-quċċata tagħhom fir-rewwixta ta' Ħadd il-Palm 1757.
Is-superjur Grieg Ortodoss tal-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu kien jismu Sofronio, u kien hu flimkien mad-«dragomanno» tal-Griegi, li kien ukoll raħeb jismu Anania, li kienu sawtu lis-sagristan Franġiskan ftit żmien qabel, u kienu ġew ikkundannati għall-eżilju mill-qorti ta' Kostantinopli, għax kienu jħawdu l-paċi pubblika. Imma mbagħad baqgħu fejn kienu wara li l-Knisja Griega Ortodossa xaħħmet lill-imħallfin bil-flus.
L-ewwel inkwiet qam f'Marzu 1757, waqt li l-Franġiskani kienu qed jippruvaw isewwu l-bejt tal-kripta tal-Qabar tal-Madonna. Huma ġew

Il-faċċata tal-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat

Papa Benedittu XIV

attakkati mill-Griegi, u kellhom jaħarbu Fra Giovanni Ribera u t-Turkomanni li kienu qed isewwu s-soqfa. Talli ndaħlet il-pulizija l-Franġiskani kellhom iħallsu 3500 «pjastri».

Fit-2 ta' April 1757, li kien Ħadd il-Palm, il-Griegi Ortodossi ftiehmu li jagħmlu usurpazzjoni organizzata tat-tliet santwarji li riedu jaħkmu taħt idejhom b'kull mod, jiġifieri l-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu, il-Bażilika ta' Betleħem, u l-Qabar tal-Madonna. Mill-kronaki ta' l-epoka jirriżulta li f'dak il-lejl tifel Grieg Ortodoss ħall il-ħabel ta' lampier tal-Franġiskani, u dan waqa' u tfarrak ma' l-art. Kienet azzjoni li forsi ma kellha l-ebda intenzjoni ta' ħażen ħlief li kien għemil ta' tifel imqareb, imma fit-tensjoni qawwija li kienet issaltan bejn il-komunitajiet Insara kienet qatra ilma li ferrgħet il-ġarra. Qamet ġlieda sħiħa li fiha l-Franġiskani urew l-oppożizzjoni tagħhom, u l-Griegi Ortodossi irrispondew bi vjolenza liema bħalha, u bdew ifarrku kull ma sabu li hu tal-Franġiskani fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu.

Il-Franġiskani, li ntebħu bil-periklu ta' azzjonijiet simili għad-drittijiet tal-Knisja Kattolika fl-Art Imqaddsa, bagħtu rapport dettaljat ta' dak li ġara fil-lejl ta' Ħadd il-Palm lill-Papa Benedittu XIV; lill-Kardinal Ferroni, Protettur ta' l-Art Imqaddsa; lill-Ministru Ġeneral ta' l-Ordni, Patri Clemente Guignoni OFM; lir-Re ta' Spanja; lill-Imperatur Awstro-Ungariku; lir-Re ta' Franza, Protettur ta' l-Art Imqaddsa; lir-Re ta' Napli u Sqallija; lir-Repubblika ta' Genova; lill-Eminentissimu Gran Mastru ta' Malta Emmanuel Pinto de Fonseca.

Il-Franġiskani urewhom kif huma lkoll ġew insulentati bl-aġir tal-Griegi Ortodossi, li kienu għamlu ħsarat konsiderevoli lil diversi għotjiet li dawn is-sovrani kienu offrew lill-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu. Biex issir verifika ta' dak li ġara wasal f'Ġerusalemm il-Baxà ta' Damasku. Il-Griegi Ortodossi mill-ewwel ippruvaw jikkonvinċuh li l-inkwiet kienu bdewh il-Franġiskani, u li huma riedu jkissru dik il-knisja li l-Griegi kienu jqisuha bħala tagħhom b'mod esklusiv. Il-Franġiskani kellhom iħallsu 25894 «pjastri» tal-proċessi legali, imma l-Griegi Ortodossi xaħħmu lill-imħallfin b'ħafna flus u rebħu l-kawża.

Fit-22 ta' Settembru 1757 wasal minn Kostantinopli d-«dragomanno» Grieg Anania, li kien mar biex iġib miegħu «firman» kontra l-Franġiskani, ħalli bih il-Griegi jieħdu pussess assolut u esklusiv tal-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu, tal-Bażilika ta' Betleħem, u tal-Qabar tal-Madonna.
Minn relazzjoni miktuba mill-Franġiskani f'dak iż-żmien, jirriżulta li l-Griegi Ortodossi kienu ħallsu 500 elf «pjastri» lis-«Sublime Porta» Ottomana f'Kostantinopli, biex akkwistaw dan il-«firman» ta' l-1757, wara li ppreżentaw dokumenti foloz li bihom riedu jippruvaw li huma kienu proprjetarji assoluti tal-Postijiet Qaddisa ħafna qabel ma daħlu l-Latini fil-Palestina. B'hekk il-Griegi Ortodossi rnexxielhom jakkwistaw bil-qerq il-pussess tal-Bażilika tan-Natività f'Betleħem, ta' l-Edikola tal-Qabar ta' Kristu, tal-Kalvarju u tal-Blata ta' l-Unzjoni fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu f'Ġerusalemm, u tal-kripta tal-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat, u ħallew lill-Franġiskani biss parti mill-Kalvarju u l-kappella li fiha kienu jitolbu bil-lejl (illum il-kappella tas-Sagrament).
Mhux biss il-Griegi Ortodossi rnexxielhom jakkwistaw privileġġi fuq il-Latini, imma talli ġiet l-ordni li l-Franġiskani fil-kunvent ta' San Salvatur ma setgħux ikunu aktar minn 32 patri. Dan kien ifisser li ma kinux jistgħu iżjed ilaħħqu mas-servizzi liturġiċi bi nhar u bil-lejl fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu. B'xorti tajba għall-Franġiskani l-Baxà ta' Damasku kien mar pellegrinaġġ fil-Mekka u l-imħallef mibgħut minn Kostantinopli, li kellu jaqta' s-sentenza wara l-qari tal-«firman» tas-Sultan, kien miet. Fl-aħħar, fit-22 ta' Novembru 1757, wasal Ġerusalemm l-imħallef ġdid mibgħut minn Kostantinopli biex jaqta' l-kawża. Il-Griegi Ortodossi mill-ewwel daru miegħu, biex jippruvaw jikkonvinċuh jagħti l-privileġġi lilhom. L-imħallef mar joqgħod fid-dar privata tas-superjur tal-monaċi Griegi, Sofronio.
Fis-26 ta' Novembru l-Griegi rnexxielhom jikkonvinċu lill-imħallef biex jaqra uffiċjalment il-«firman» tas-Sultan. Għal-laqgħa nġabru l-kapijiet kollha. Meta waslu l-Franġiskani sabu miġburin għadd kbir ta' monaċi Griegi Ortodossi, u magħhom xi Armeni Ortodossi, li wkoll kienu sofrew l-inġustizzja għax il-Griegi riedu jusurpawlhom tliet monasteri f'Ġerusalemm. Imma wara li nġabar kulħadd ġiet kontrordni biex kulħadd imur lura fil-kunvent tiegħu. Il-Franġiskani u l-Armeni obdew, imma l-Griegi għamlu storbju sħiħ bil-protesti tagħhom.
Wara ftit ġranet il-Griegi rnexxielhom ixaħħmu lill-imħallef bil-flus, u dan ordna li fit-3 ta' Diċembru jinġabar kulħadd mill-ġdid biex jinqara uffiċjalment il-«firman» tas-Sultan. Il-kontenuti tal-«firman» kienu għal kollox inġusti, kif naraw aktar 'l isfel meta nagħtu l-lista tal-konċessjonijiet mogħtijin lill-Griegi. Fis-6 ta' Diċembru l-imħallef ordna lill-Franġiskani li jagħtu lill-Griegi l-imfietaħ

Il-Blata ta' l-Unzjoni

tal-kripta tal-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat. Issa l-Franġiskani kienu qed jistennew li jkollhom ukoll iħallu l-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem.
Fl-istess ġurnata, iżda, il-Patri Kustodju rċieva l-aħbar minn Damasku li kien miet is-Sultan. Skopra wkoll li l-imħallef diġà kien jaf bil-mewt tas-Sultan fil-5 ta' Diċembru, jiġifieri jum qabel ma qara uffiċjalment il-«firman». Mhux biss, imma talli ġie magħruf li l-ambaxxatur ta' Franza quddiem is-«Sublime Porta», De Vergennes, kien akkwista «firman» ieħor mis-Sultan, li fih ġie ddikjarat li l-Franġiskani ma kellhomx jitilfu l-privileġġi li kellhom minn żminijiet qodma fis-Santwarji msemmijin. Għalkemm saru diversi petizzjonijiet lill-imħallef biex iwaqqaf il-proċedura ta' konsenji ta' Santwarji lill-Griegi, dan ma tax kas u baqa' għaddej. Fit-12 ta' Diċembru 1757 il-Franġiskani f'Betleħem irċevew l-ordni li jgħaddu l-imfietaħ tal-Bażilika tan-Nativitá lis-Superjur tal-monaċi Griegi Ortodossi. Imma l-Franġiskani wieġbu li huma kienu obbligati jobdu lill-awtoritajiet Ottomani, li kienu l-proprjetarji tas-Santwarji, u li għalhekk l-imfietaħ kienu lesti li jgħadduhom lilhom u mhux lill-Griegi. B'hekk l-imħallef kellu jaċċetta li jirċievi hu l-imfietaħ tal-Bażilika ta' Betleħem, u jgħaddihom hu lill-Griegi, li ħadu f'idejhom il-Bażilika b'mod inġust wara li l-Franġiskani kienu xtrawha b'somom kbar ta' flus fl-1690, fi żmien meta t-Torok Ottomani kienu jbigħu s-Santwarji bl-irkant lil min joffri l-aktar flus!

Il-kontenuti tal-«firman» ta' l-1757

Il-«firman» hu dokument tas-Sultan Osman III, indirizzat lill-imħallef ta' Ġerusalemm, u li ntbagħat lejn nofs Awwissu 1757, favur il-pretensjonijiet tal-Griegi Ortodossi quddiem is-«Sublime Porta» ta' Kostantinopli.
Il-«firman» jgħid li, sa minn żmien il-Kaliff Omar al-Khattab (638), u minn żmien is-Sultan Selim Khan (1517), il-Griegi Ortodossi kienu akkwistaw id-dritt li juffiċjaw fil-knisja tal-Qamamè (Bażilika tal-Qabar ta' Kristu). L-istudjuż Girolamo Golubovich jipprova li din il-pretensjoni ta' dokumenti favur il-Griegi hi għal kollox falza, u li l-Griegi kienu iffalsifikaw dokumenti «storiċi», biex jippruvaw li huma biss kellhom id-drittijiet fuq il-Postijiet

Qaddisa. Wara introduzzjoni storika twila, mimlija inkorrettezzi storiċi, il-«firman» jagħti l-lista ta' konċessjonijiet mogħtijin lill-Griegi Ortodossi.
1) Il-Blata ta' l-Unzjoni, li kienet iġġib fuqha l-istemma Franġiskana (prova ta' proprjetà tal-Franġiskani), kellha issa sservi ta' post ta' kult ukoll għall-Griegi. Il-Franki (Franġiskani) u l-Griegi kellhom iqiegħdu l-istess numru ta' kandelabri fuq kull naħa tal-Blata ta' l-Unzjoni.
2) L-Edikola tal-Qabar ta' Isa (Ġesù) fiċ-ċentru tal-Bażilika kellha tkun post li fih juffiċjaw kemm il-Franġiskani kif ukoll il-Griegi. Imma billi l-Franġiskani kienu akkwistaw id-dritt li jsewwu l-koppla kbira tal-Bażilika («Anástasis») fl-1719, il-Griegi ippretendew li, jekk isiru ħsarat fuq il-koppla ċkejkna ta' l-Edikola, huma issa kellhom id-dritt li jirrestawrawha. Issa l-Edikola kienet reġgħet inbniet mill-Franġiskani fi żmien li kien Kustodju Patri Bonifacio da Ragusa (1555).
3) L-arkati tal-Kalvarju kellhom issa jinqasmu tnejn għall-Griegi (l-altar tal-post li fuqu miet Ġesù) u tnejn għal-Latini (l-altar tal-Kurċifissjoni). Il-Franġiskani tilfu kull dritt li juffiċjaw fil-post li fih miet Ġesù.
4) Is-7 «Arkati tal-Verġni» fis-sular ta' fuq kellhom jibqgħu post ta' abitazzjoni għall-Franġiskani, imma fil-Bażilika l-Griegi kellhom dritt jgħaddu minn taħthom fil-purċissjonijiet. Il-«firman» jhedded lill-Franġiskani b'kastigi jekk jixħtu ġebel u trab fuq il-Griegi meta jkunu għaddejjin f'din iż-żona tal-Bażilika (akkuża falza li kienu għamlu l-Griegi kontra l-Franġiskani biex jippruvaw jakkwistaw is-sular ta' fuq)!
5) Il-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem kellha tgħaddi kollha għall-użu tal-Griegi, għax dawn kellhom drittijiet esklusivi fiha sa mill-qedem. Fil-fatt, is-Sultan Murad IV kien tahielhom fl-1637, imma qabel kienet tal-Franġiskani, u fl-1690 il-Franġiskani kienu reġgħu akkwistawha lura wara li ħallsu flejjes kbar.
6) Il-Grotta tan-Nativitá kellha issa tiġi uffiċjata mill-Griegi Ortodossi u mhux biss mil-Latini, u l-Franġiskani kellhom jagħtu muftieħ ġdid tal-Grotta lill-Patrijarka Grieg u lill-monaċi tiegħu.
7) Il-Qabar tal-Madonna ġie ddikjarat li jappartjeni lill-Griegi u mhux lil-Latini. Għaldaqstant ir-restawri u l-uffiċjatura tiegħu kellhom isiru privileġġ tal-Griegi Ortodossi.
Il-ġrajjiet ta' Ħadd il-Palm 1757 kienu għaldaqstant għall-Franġiskani okkażjoni li fiha tilfu ħafna mid-drittijiet li huma kellhom fuq il-Postijiet Qaddisa. Il-fatt li l-Franġiskani baqgħu preżenti fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu u li baqgħu juffiċjaw fil-Grotta tan-Nativitá f'Betleħem, wara li tilfu l-użu tal-Bażilika, hu fil-fatt miraklu ta' l-istorja. Sfortunatament il-Franġiskani tilfu kull dritt fuq il-Qabar tal-Madonna, li sallum il-ġurnata għadu f'idejn il-Griegi Ortodossi.

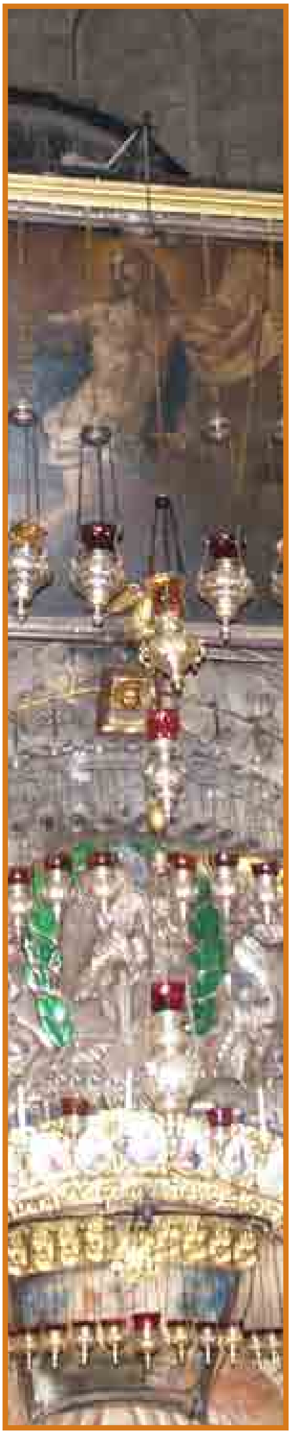

L-Edikola tal-Qabar

Sadanittant fis-26 ta' Lulju 1758 wasal Kostantinopli Fra Giovanni Rivera, li bl-għajnuna ta' l-ambaxxatur Franċiż quddiem is-«Sublime Porta», De Vergennes, ippreżenta l-każ ta' inġustizzja li saret mal-Franġiskani min-naħa tal-Griegi Ortodossi, li usurpaw Santwarji li kienu ilhom żmien twil f'idejn il-Franġiskani billi iffalsifikaw dokumenti li bihom riedu jinsistu li dawn is-Santwarji kienu tagħhom fi żminijiet bikrija. Imma minkejja dawn il-protesti kollha l-Griegi baqgħu minn fuq fil-kwestjoni.
Fid-9 ta' Ottubru 1758 wasal il-Kummissarju tas-Sultan f'Ġerusalemm. Dan sejjaħ lill-Prokuratur tal-Franġiskani, li sab quddiemu l-Qadì u l-kapijiet politiċi. Inqara mill-ġdid il-«firman» ta' l-1757, favorevoli għall-Griegi. Mhux biss, imma talli żdiedu xi piżijiet fuq il-Franġiskani, fosthom li fl-Edikola tal-Qabar ta' Kristu l-Griegi dejjem kellhom permess li jkun hemm wieħed minnhom għassa, li l-Franġiskani kellhom ineħħu l-ħabel u t-tarjola li bihom kienu jtellgħu dak li jkollhom bżonn mill-«Arki tal-Verġni» fil-Bażilika għall-gallerija ta' fuq fejn kienu jgħixu.
Fil-15 ta' Ottubru 1758 il-Prokuratur issejjaħ biex jassisti għall-konsenja uffiċjali tal-Qabar tal-Madonna lill-Griegi Ortodossi, li setgħu juffiċjawh flimkien ma' l-Armeni Ortodossi. Fid-19 ta' Ottubru mbagħad kien imiss il-konsenja tal-Bażilika tan-Natività f'Betleħem. Il-Griegi Ortodossi ngħataw il-pussess tal-Bażilika. Lill-Franġiskani ordnawlhom ineħħu t-tiżjin liturġiku Latin minn fuq l-altar tan-Natività fil-Grotta. Saħansitra l-qerq tas-Superjur Grieg Anania wasslu biex jitlob li titneħħa l-istilla tal-fidda fuq il-post tat-twelid tal-Mulej, li fiha l-kliem Latini «Hic de Virgine Maria Iesus Christus natus est 1717», imma dan il-permess ma ngħatax. Din l-imbierka stilla kellha tkun okkażjoni ta' tilwim anke aktar tard, għax il-Griegi dejjem riedu jneħħuha, billi hi l-aktar sinjal ċar li dak l-altar kien tal-Latini. Lill-Franġiskani ngħata l-permess li juffiċjaw fuq il-Maxtura u fuq l-altar ta' l-Adorazzjoni tal-Maġi, u li jżommu l-bieb li jagħti mill-Grotta għall-Għerien l-oħrajn li huma proprjetà tal-Latini.
Il-Franġiskani tħallew iżommu ż-żona tal-kappellun tax-xellug tal-presbiterju tal-Bażilika tan-Natività, biex jgħaddu minnu għall-purċissjoni ta' kuljum lejn il-Grotta. Imma aktar tard, fl-1810, il-Franġiskani żbaljaw meta kkonċedew lill-Armeni li jqiegħdu altar mobbli f'dan il-kappellun, u fl-1814 l-Armeni akkwistaw id-dritt li juffiċjaw f'din iż-żona tal-Bażilika li bdew iqisuha tagħhom. Lill-Franġiskani ħallewlhom biss passaġġ dejjaq immarkat bl-imsiemer ma' l-art biex jgħaddu minn fuqu meta jmorru fil-Grotta. Wara ftit imbarraw il-bieb tal-kappellun li jinfed mal-kjostru ta' San Ġilormu (illum mal-knisja ta' Santa Katerina). Kien biss fl-1836 li l-Franġiskani akkwsitaw id-dritt li jiftħu l-bieb mill-ġdid, wara l-indħil tal-prinċep ta' Joinville, li kien fuq żjara fl-Art Imqaddsa, u sallum dan il-bieb jissejjaħ il-bieb ta' Joinville.
Il-kwestjoni tal-Postijiet Qaddisa għadha għaddejja sallum. Bħala eżempju nsemmu biss li r-restawr tas-soqfa tal-Bażilika tan-Natività, li huma perikolużi, għadu fuq il-mejda tat-trattattivi, għaliex il-Griegi Ortodossi ma jridux jaċċettaw li huma mhumiex waħedhom il-proprjetarji tal-Bażilika, imma huma ko-proprjetarji mal-Franġiskani u l-Armeni Ortodossi, għax fil-fatt li «Status Quo ante» ta' l-1757 hu mibni fuq pretensjonijiet foloz li huma ippreżentaw.
Il-metodi vjolenti tal-Griegi Ortodossi saru mbagħad evidenti fil-ġrajja ta' meta l-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu ħadet in-nar fl-1808, u l-Griegi akkwistaw id-dritt esklusiv li jirrestawrawha huma. Dwar dan nitkellmu fl-artiklu li jmiss.